

Takó Dalma

A trianoni békeszerződés katonai rendelkezései

„Trianon. Ez a szó a magyar fül számára az igazságtalanságot, az elkeseredettséget, és a tehetetlen szomorúságot jelképezi! Ugyanis 1920. június 4 -én, az első világháború végső lezárása során a győztes nyugat-európai nagyhatalmak a vesztesként kezelt Magyarországra kegyetlen és igazságtalan békét kényszerítettek!”¹ A trianoni békeszerződésről Harmat Árpád Péterhez hasonlóan számos szerző érzelmileg túlfűtötten fejezi ki véleményét, sok esetben mellőzve a kérdéskör objektív megközelítését.² Egyesek még azt is kétségbe vonják, hogy szerződésről van szó, s helyénvalóbbnak tartják a diktátum elnevezést, utalva arra, hogy véleményük szerint a dokumentum tartalmát a győztes államok egyoldalúan alakították ki,³ kész tények elé állítva hazánkat.⁴

A Szövetséges és Társult Hatalmak,⁵ valamint Magyarország képviselői – Benárd Ágost, népjóléti és

---

¹ HARMAT Árpád Péter: *A trianoni békeszerződés.* (<http://tortenelemcikkek.hu/node/244>, letöltve 2020. 05. 25.).

² GAZSÓ Dániel: Volt egyszer egy Trianon, In: *Valóság*, 2015/8. szám, 70. o.

³ KISS Dénes: Előhang, In: *A trianoni diktátum. Eredeti szöveg francia és magyar nyelven*, Budapest, Farkas Lőrinc Imre Könyvkiadó, 2009.

⁴ DOROGSÁGHY Dénes: Lord Bryce beszéde Trianon ellen, In: *Hírünk a világban*, 1955/5-7. szám, 12. o.

⁵ Szövetséges és Társult Hatalmak alatt az alábbi államok értendők: Brit Birodalom, Franciaország, Olaszország, Japán, Kína, Belgium, Görögország, Kuba, Lengyelország, Portugália, Panama, Nicaragua, Sziám, Románia, Cseh-Szlovákia és a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság. (Lásd: POMOGÁTS Béla: Kilencven évvel Trianon után, In: *ARACS*, 2010/3. szám, 14. o.). Bár a békediktátum az Egyesült Államokat is felsorolta a szerződő

munkaügyi miniszter, valamint Drasche-Lázár Alfréd,⁶ rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter⁷ – 1920. június 4-én a versailles-i Nagy Trianon palotában írták alá a békeszerződést. A diktátum megkötését Szakály Sándor az ezeréves Magyarország megszűnésének, egyúttal a magyar történelem egyik letragikusabb eseményének tekinti.⁸ Gázsó Dániel pedig a nemzet szétszakítottságának szimbólumaként említi Trianont,⁹ utalva ezzel arra, hogy a diktátum következtében hazánk „elveszítette területének kétharmadát (282 ezer km²-ről 93 ezer km²-re zsugorodott), valamint népességének több mint felét (18,2 millióról 7,9 millióra csökkent), ennek következtében 3,2 millió magyar került a határon túlra.”¹⁰

Elsősorban a területi elcsatolásoknak, valamint az ezekkel együtt járó lakossági és gazdasági következményeknek köszönhető az, hogy a szerződés aláírását a fenti vélemények

---

felek között, az USA valójában külön békét kötött Magyarországgal Budapesten, 1921. augusztus 29-én, mely az 1921. évi XLVIII. törvénycikk formájában 1921. december 17-én lépett hatályba.

⁶ A békediktátum aláírásáról lásd bővebben: VIZI László Tamás: Egy elfeledett magyar diplomata: Drasche-Lázár Alfréd, In: BESZTERI Béla (szerk.): *A felfedező tudomány*, Győr, Széchenyi István Egyetem Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar, 2013, 1-9. o.; VIZI László Tamás: Ki írja alá a békét?: Az Apponyi-beszédtől az aláírásig, In: GULYÁS László (szerk.): *Trianonról közérthetően: Tizenkét előadás a nemzeti, polgári, konzervatív történetírás jegyében*, Szeged, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, 2019, 221-238. o.

⁷ FÖLDESI Ferenc: Fejezetek a területi katonai igazgatási rendszer történetéből. A nemzeti hadsereg megalakulásától a trianoni békeszerződés ratifikációjáig (1919–1922), In: *Honvédségi Szemle*, 2019/1. szám, 106. o.

⁸ SZAKÁLY Sándor: Trianon, In: *Magyar Napló*, 2009/június, 11-14. o.

⁹ GAZSÓ: i. m. 70. o.

¹⁰ KELEMEN Roland: *A katonai igazságszolgáltatás Magyarországon 1867–1949. Egy elfelejtett jogterület a jogalkotás tükrében*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2017, 165. o.

tragédiaként aposztrofálják. A témakör szakirodalma arról árulkodik, hogy a legtöbb szerző a diktátum említett vonatkozásaival foglalkozik, annak ellenére, hogy a békeszerződés más szempontokból is súlyos korlátozásokat tartalmazott hazánkra nézve. E tanulmány a dokumentum V. részében található katonai rendelkezésekre koncentrál. Ennek keretében bemutatja, hogy ezen előírások miként befolyásolták Magyarország szárazföldi, légi, és folyami haderejét, az ország hadianyag tartalékait, valamint azok előállítását. Ezeken felül az is ismertetésre kerül, hogy milyen módon került sor a rendelkezések végrehajtására, valamint a végrehajtás ellenőrzésére.

1. A trianoni békeszerződés katonai rendelkezései

Az összesen 354 cikkből álló békediktátum 102-143. cikke foglalta magában a katonai, hadihajózási és léghajózási rendelkezéseket.¹¹ Ezek az előírások pontosan meghatározták a haderő minden lényeges részletét, ideértve többek között a hadkötelezettség kérdését, a hadsereg létszámát és tagozódását, a hadkiegészítés és a katonai kiképzés rendjét, a hadianyag megengedett mennyiségét, valamint a fegyver- és lőszergyártás szabályait.¹²

A trianoni békeszerződés mindenekelőtt előírta, hogy az általános hadkötelezettséget Magyarországon meg kell szüntetni, valamint, hogy a magyar hadsereget a jövőben csak önkéntes belépés alapján lehet felállítani és kiegészíteni.¹³ Ez

---

¹¹ GYÁRFÁS Ágnes: Egy éjszakára szembesültem a Trianoni Törvénnyel, In: *Ősi Gyökér*, 2008/3-4. szám, 152. o.

¹² FÖLDESI: i. m. 106. o.

¹³ Az Északamerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal,

utóbbihoz kapcsolódóan ugyanakkor a dokumentum azt is leszögezte, hogy mozgósítást elrendelő vagy mozgósításra vonatkozó minden intézkedés tilos.¹⁴ A hadsereg létszámát a győztes hatalmak 35.000 főben maximálták, beleértve a tiszteket és a pótkeretek csapatait is. Ezen belül szám szerint meghatározásra került, hogy az egyes egységek milyen létszámmal működhetnek, valamint, hogy ezeken belül milyen lehet a tisztek és altisztek aránya. Előbbiek száma nem emelkedhetett az összlétszám huszad, utóbbiaké pedig az összlétszám tizenötöd része fölé.¹⁵

A diktátum értelmében a magyar hadsereget kizárólag a belső rend fenntartására és határrendőr-szolgálatra lehetett alkalmazni. A szerződés azt is előírta, hogy az alakulatokhoz, igazgatási szervekhez és törzsekhez kiegészítő keretek nem tartozhatnak, továbbá, hogy csapatvezetésre vagy a háború előkészítésére vonatkozó más szervezetet tilos létrehozni.¹⁶ Ez utóbbi tekintetében lényeges kitérni arra, hogy ez a rendelkezés gyakorlatilag a Vezérkar működését is megtiltotta.¹⁷

A dokumentum a csendőrség, pénzügyőrség, erdőőrség, községi és városi rendőrség létszámát is meghatározta oly módon, hogy e közegek száma nem haladhatta meg azoknak a számát, akik 1913-ban hasonló szolgálatot teljesítettek, és akik

---

Kínával, Kubával, Görögországgal, Nicaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovákiával 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről szóló 1921. évi XXXIII. törvénycikk (A továbbiakban: trianoni békeszerződés), 103. cikk.

¹⁴ Trianoni békeszerződés, 106. cikk.

¹⁵ Trianoni békeszerződés, 104. cikk.

¹⁶ Trianoni békeszerződés, 104-106. cikk.

¹⁷ ROMSICS Ignác: *A Horthy-korszak*, Budapest, Helikon Kiadó, 2017, 399-403. o.

a szerződés aláíráskor Magyarországnak a dokumentumban megállapított határain belül szolgáltak.¹⁸

A békeszerződés mindezekon felül arról is rendelkezett, hogy Magyarország idegen országba katonai, hadihajózási vagy léghajózási küldöttségnek megbízást nem adhat, oda ilyeneket nem küldhet, s elutazni nem engedhet. Hazánknak továbbá meg kellett tennie az alkalmas intézkedéseket annak megakadályozására, hogy a magyar állampolgárok államuk területét abból a célból hagyják el, hogy bármely idegen hatalom hadseregébe, hajóhadába vagy légi szolgálatába belépjenek, vagy a kiképzés előmozdítása céljából oda beosztassanak, vagy általában valamely idegen országban katonai, hadihajózási vagy léghajózási oktatásban közreműködjenek. Ezzel párhuzamosan a szerződésben a Szövetséges és Társult Hatalmak kijelentették, hogy a szerződés életbelépésétől kezdve hadseregükbe, hajóhadukba vagy légi haderejükbe magyar állampolgárt nem soroznak be, oda katonai kiképzés előmozdítása céljából nem osztanak be, és általában magyar állampolgárt katonai, hadihajózási vagy léghajózási oktatóként nem alkalmaznak.¹⁹

A személyi rendelkezéseken felül a békeszerződés részletesen kitért a hadianyagok kérdésére, s mind a fegyverzet, mind a lőszerkészlet nagyságát pontosan rögzítette. A meghatározott mennyiséget meghaladó minden fegyvert, lőszer és hadianyagot a győztes hatalmak számára át kellett adni, tekintet nélkül azok származására. Lőszerraktár vagy lőszerartalék létesítését a diktátum kifejezetten megtiltotta, sőt az országban csak olyan fegyvertár működhetett, mely az előírt mennyiségű hadianyag tárolására szolgált, minden más fegyvertárat meg kellett szüntetni, személyzetüket pedig el

---

¹⁸ Trianoni békeszerződés, 107. cikk.

¹⁹ Trianoni békeszerződés, 142. cikk.

kellett bocsátani.²⁰ Fegyvert, lőszeret és bármilyen hadianyagot egyetlen állami tulajdonban lévő és állami igazgatás alatt álló gyárban volt lehetőség előállítani. A gyárban a termelés nem haladhatta meg a létszám- és fegyverzeti korlátozások által megszabott szükségleteket, ezen felül minden más hadianyag előállítására, kikészítésére, beraktározására vagy tanulmányozására szolgáló telepet meg kellett szüntetni.²¹

A diktátum a hadianyag importját és exportját is megtiltotta, kimondva, hogy tilos mindennemű fegyver, lőszer és hadianyag behozatala Magyarországra, valamint tilos bármilyen fegyver, lőszer és hadianyag külföld részére való gyártása és kivitele. A szerződés külön kiemelte, hogy tilos páncélos járműveket, tankokat, vagy hadicélokra felhasználható más hasonló gépeket Magyarországon gyártani és Magyarországra behozni. Ezeken felül lángvetők, fojtó, mérgező vagy hasonló gázok, valamint ezekkel rokon folyadékok, anyagok – ideértve azokat az anyagokat is, amelyek az említett termékek vagy eljárások előállítására, megóvására vagy felhasználására szolgálnak – Magyarországon történő előállítása, illetve országba történő behozataluk is szigorúan tilos volt.²²

A szerződés a hadihajózás kérdésével kapcsolatban kimondta, hogy Magyarország csak három felderítő naszádot tarthat meg a dunai folyamrendőri szolgálat céljaira. Ezen kívül az összes osztrák-magyar hadihajó – beleértve a tengeralattjárókat is – a Szövetséges és Társult Hatalmakhoz került, s ugyanígy a dunai flottillákhoz tartozó minden monitort, torpedóhajót és felfegyverzett vízi járóművet ki kellett szolgáltatni a győztes államoknak. Az építés alatt álló

---

²⁰ Trianoni békeszerződés, 114. és 116-117. cikk.

²¹ Trianoni békeszerződés, 115. cikk.

²² Trianoni békeszerződés, 118-119. cikk.

hadihajókat és tengeralattjárókat le kellett bontani, újakat építeni vagy megszerezni pedig tilos volt. A haditengerészet minden fegyverét, lőszerét, hadihajózási anyagát, ideértve az aknákat és torpedókat is, szintén át kellett adni a Szövetséges és Társult Hatalmak részére.²³

A légierőről úgy rendelkezett a diktátum, hogy kimondta: Magyarország haderejének katonai vagy hadihajózási repülőszolgálat nem lehet. Az országnak kormányozható léghajót megtartania nem volt szabad, a léghajózási személyzetet pedig le kellett szerelni. A szerződés életbelépését követő hat hónapon át Magyarország egész területén tilos volt a légi járművek, légi járműrészek, légi jármű-motorok és légi jármű-motorrészek gyártása, behozatala és kivitele, továbbá az összes katonai és haditengerészeti léghajózási anyagot ki kellett szolgáltatni a győztes hatalmaknak.²⁴

Az említett előírások rögzítésén felül a nyertes államok gondoskodtak a békeszerződésben foglaltak betartásáról is. A diktátum előírta ugyanis, hogy a szerződésben foglalt katonai, hadihajózási és léghajózási rendelkezéseket Magyarország erre a célra külön kinevezett Szövetségekői Bizottságok ellenőrzése alatt köteles végrehajtani. A dokumentum azt is rögzítette, hogy a Magyar Kormány köteles a Szövetségekői Ellenőrző Bizottságoknak mindazokat a felvilágosításokat és okiratokat rendelkezésre bocsátani, amelyeket azok szükségesséknél ítélnék, köteles továbbá ezeket személyzettel és anyagi eszközökkel oly mértékben ellátni, amilyen mértékben erre a fentemlített Bizottságoknak szükségük lehet. Az Ellenőrző

---

²³ Trianoni békeszerződés, 120. és 122-125. cikk.

²⁴ Trianoni békeszerződés, 128-129. és 132. cikk.

Bizottságok eltartását és költségeit, valamint a működésük által okozott kiadásokat Magyarország volt köteles viselni.²⁵

A Bizottságok közül kiemelendő a Katonai Szövetségek közti Ellenőrző Bizottság, melynek feladatát úgy határozták meg, hogy a Bizottság átveszi a Magyar Kormánytól a lőszerkészletek és raktárak elhelyezésére, valamint a fegyver-, lőszer- és hadianyagműhelyek vagy gyárak elhelyezésére és működésére vonatkozó közléseket. Ezen kívül a Bizottság feladata volt átvenni a kiszolgáltatott fegyvert, lőszert, hadianyagot, a hadiipar céljait szolgáló szerszámokat, meghatározni az átadás helyét, felügyelni a szerződés által megszabott lebontásokat és átalakításokat.²⁶

A diktátum a hadihajózási rendelkezések végrehajtásának felügyeletét, valamint az ehhez kapcsolódó fegyverek, lőszer és hadihajózási anyagok átvételét a Hadihajózási Szövetségek közti Ellenőrző Bizottság feladatkörébe utalta. A dokumentum előírta, hogy a „Magyar Kormány köteles a Bizottságnak mindazokat a felvilágosításokat és okiratokat rendelkezésére bocsátani, amelyeket az a hadihajózásra vonatkozó rendelkezések teljes végrehajtásának biztosítására szükségesnek ítél, jelesül a hadihajók tervrajzát, fegyverzetük összetételét, az ágyúknak, lőszernek, torpedóknak, aknáknak, robbanóanyagoknak, drótnélküli távirókészülékeknek s általában mindannak, ami a hadihajózási anyagra vonatkozik, jellegzetes adatait és mintáit, nemkülönben az összes idevágó törvényhozási, közigazgatási vagy szolgálati szabályzati okmányokat.”²⁷

A légiereőre vonatkozó rendelkezések megvalósítását a Légihajózási Szövetségek közti Ellenőrző Bizottságnak kellett

---

²⁵ Trianoni békeszerződés, 133-136. cikk.

²⁶ Trianoni békeszerződés, 137. cikk.

²⁷ Trianoni békeszerződés, 138. cikk.

felügyelnie. E bizottságnak kellett összeírnia a Magyar Kormány birtokában levő léghajózási anyagot, megszemlélnie a repülőgépműhelyeket, léghajóműhelyeket és légi járóműotorműhelyeket, valamint a légi járóművek céljaira felhasználható fegyver-, lőszer- és robbanó-anyaggyárat, bejárni a magyar államterületen levő repülőtelepeket, léghajócsarnokokat, leszállóhelyeket, telepeket és raktárakat, továbbá intézni a szükséges anyagok átvételét és elszállítását. A Hadihajózási Bizottsághoz hasonlóan hazánk a Léghajózási Szövetségközi Ellenőrző Bizottságnak is köteles volt rendelkezésre bocsátani mindazokat a felvilágosításokat, törvényhozási, közigazgatási és egyéb okiratokat, amelyeket a Bizottság a léghajózási rendelkezések teljes végrehajtásának biztosítására szükségesnek ítelt, így számszerű kimutatást az összes magyar repülőkötelékek szolgálatában álló személyzetről, valamint a meglevő, gyártás alatt álló vagy megrendelt anyagokról és teljes lajstromot a léghajózás számára dolgozó összes üzemekről, azok elhelyezéséről, valamint az összes légi járómű-csarnokról és leszállóhelyekről.²⁸

Az ismertetett rendelkezések végrehajtását hazánknak a szerződés hatálybalépésétől számított három hónapon belül kellett megvalósítania. A határidő végéig meg kellett történnie a hadsereg megfelelő létszámra, valamint a hadianyag előírt mennyiségre csökkentésének, továbbá a békeszerződésben meghatározott minden átadást, lebontást is be kellett fejezni. Ugyanezen háromhónapos határidőn belül a magyar kormánynak a vonatkozó törvényeket is meg kellett változtatnia, továbbá meg kellett tennie minden szükséges közigazgatási és más intézkedést.²⁹

---

²⁸ Trianoni békeszerződés, 139. cikk.

²⁹ Trianoni békeszerződés, 140. cikk.

A fentiekből látható, hogy a diktátum jelentősen korlátozta Magyarország katonai erejét. Mindezzel a Szövetséges és Társult Hatalmak célja az volt, hogy saját katonai fölényük megtartásával egyidejűleg vesztes országunk számára ellehetetlenítsék korszerű és ütöképes haderő létrehozását.³⁰ E célkitűzésnek megfelelően olyan hadsereg fenntartását engedélyezték Magyarországnak, mely támadó hadműveletekre alkalmatlan.³¹ Harai Dénes szerint azonban a békeszerződés nemcsak harc-, de még védképtelenné is tette hazánkat, megsemmisítve egész hadipotenciálját és megalázó korlátok közé szorítva az országot.³² Berkovics Gábor ehhez hasonlóan úgy véli, hogy a diktátum Magyarországot katonai szempontból teljesen reménytelen helyzetbe hozta.³³

2. A trianoni békeszerződés ratifikálása és végrehajtása

Mivel a békeszerződés rendelkezései végrehajtásának háromhónapos határideje a diktátum hatálybalépésétől indult, ezért Magyarország igyekezett ezt az időpontot a lehető legjobban kitolni.³⁴ A magyar nemzetgyűlés így csak 1920. november 15-én fogadta el az 1921. évi XXXIII. törvényt,

---

³⁰ HORVÁTH Attila: A térszemlélet változása a magyar katonai stratégiában 1920-tól napjainkig, In: *Tér és Társadalom*, 2004/1. szám, 128. o.

³¹ KOLLEGA Tarsoly István: *Magyarország a XX. században, I. kötet Politika és társadalom, hadtörténet, jogalkotás*, Szekszárd, Babits Kiadó, 1996, 319-338. o.

³² Harai Dénes: A Trianon-trauma katonai reflexiója, In: *Acta Hungarica*, 2015/3. szám, 74-75. o.

³³ BERKOVICS Gábor: The Appearance, Development and Situation of Air Defense Artillery (ADA) in Hungary until the Trianon Peace Treaty, In: *Hadmérnök*, 2009/4. szám, 88-89. o.

³⁴ FÖLDESI: i. m. 106. o.

mely 1921. július 26-i hatálybalépéssel hirdette ki a békeszerződést.³⁵

A diktátumban foglaltak realizálása a m. királyi honvédségről szóló 1921. évi XLIX. törvénnyel valósult meg,³⁶ mely kimondta, hogy „A magyar állam fegyveres ereje a m. kir. honvédség. A m. kir. honvédség feladata a belső rendnek és biztonságnak fenntartása s az ország határainak megvédése. A m. kir. honvédség katonai ereje 35.000 főből áll. (...) A m. kir. honvédség önként jelentkezők felvétele útján alakul és egészítettik ki.”³⁷ Bár a törvénycikk már a Magyar Királyi Honvédség elnevezést használta a hadsereg megnevezésére, az elnevezés hivatalos használatba vételéről a Honvédelmi Miniszter körrendelete intézkedett.³⁸ Eszerint a Nemzeti Hadsereget 1922. január 4-től Magyar Királyi Honvédségnek hívták.³⁹

A honvédségről szóló törvényt⁴⁰ a Katonai Szövetségközi Ellenőrző Bizottság nyomására 1922. február 22-én módosították.⁴¹ A módosítást elvégző 1922. évi III.

---

³⁵ PASTOR, Peter: Major Trends in Hungarian Foreign Policy from the Collapse of the Monarchy to the Peace Treaty of Trianon, In: *Hungarian Studies*, 2003/1. szám, 10. o.

³⁶ ANDAHÁZI SZEGHY Viktor: Trianontól Bledig: a magyar királyi honvédség szervezése és lehetőségei 1920 –1938 között, In: *Hadtudomány*, 2019/3. szám, 15-18. o.

³⁷ A m. királyi honvédségről szóló 1921. évi XLIX. törvény, 1-2. és 5. §.

³⁸ A m. kir. honvédelmi miniszter 1922. évi 239. számú körrendelete a m. kir. Honvédség elnevezés használatba vételéről, MRT, Budapest, 1922, 314. o.

³⁹ KOLLEGA: i. m. 321-323. o.

⁴⁰ A korszak honvédelmi rendszerét lásd bővebben: FARKAS Ádám: *A [hon]védelmi alkotmány kialakulása a polgári Magyarországon 1867-1944*, Budapest, Zrínyi Kiadó, 2019.

⁴¹ SERFŐZŐ Zoltán: A Szövetségközi Katonai Ellenőrző Bizottság és az 1921-22-es magyar honvédelmi törvények, In: *Acta Historica*, 1995, 67. o.

törvénycikk véglegesítette a hadsereg létszámmegoszlását,⁴² kimondva, hogy „a létszám, amelyet semmi körülmények között sem szabad felemelni, következőképpen oszlik meg: 1750 fő tiszt, 2334 fő altiszt és 30.916 fő legénység.”⁴³ A jogszabály rögzítette, hogy „A m. kir. honvédség szervezete az 1921:XXXIII. törvénycikkben becikkelyezett Trianoni békeszerződés katonai rendelkezéseiben (V. Rész I. cím) megállapított keretek között állapítandó meg.”⁴⁴

A diktátumban foglaltak megvalósítását szolgáló jogszabályok közül kiemelendő még az 1922. évi XI. törvénycikk, mely a honvédség készletében tartható hadianyagok mennyiségét, valamint a hadianyagok előállításának szabályait rögzítette. A jogszabály kimondta, hogy Magyarországon hadianyagot csak a m. kir. honvédség, a m. kir. csendőrség, a m. kir. folyamőrség, a m. kir. államrendőrség, a m. kir. vámőrség, a m. kir. pénzügyőrség számára s azok szükségletének megfelelő mértékben szabad előállítani.⁴⁵ A törvény továbbá megerősítette, hogy a fegyver- és lőszergyártás kizárólag egységes vezetés alatt álló állami hadianyaggyárban lehetséges. Rögzítésre került az is, hogy tilos mindennemű fegyvernek, lőszernek és hadianyagnak

---

⁴² HORVÁTH Attila – SUBA János: A trianoni békeszerződés hatása a magyar haderő fejlődésére és az ország katonaföldrajzi, közlekedési helyzetére, In: *Katonai Logisztika*, 1995/4. szám, 214. o.

⁴³ A m. kir. honvédségről szóló 1921:XLIX. törvénycikk egyes rendelkezéseinek kiegészítéséről és módosításáról szóló 1922. évi III. törvénycikk, 1. §.

⁴⁴ A m. kir. honvédségről szóló 1921:XLIX. törvénycikk egyes rendelkezéseinek kiegészítéséről és módosításáról szóló 1922. évi III. törvénycikk, 2. §.

⁴⁵ A Trianoni Békeszerződés katonai rendelkezései között foglalt egyes tilalmak és korlátozások végrehajtásáról szóló 1922. évi XI. törvénycikk, 1. §.

Magyarországba behozatala, vagy Magyarországból kivitele, valamint, hogy tilos bármely egyesületnek, szervezetnek, intézetnek vagy magánegyenék fegyvert, töltényt és mindennemű más hadianyagot birtokában tartania, megvennie, vagy annak eladásával foglalkoznia.⁴⁶

A jogszabályi háttér megteremtésével a magyar kormány azt a látszatot kívánta kelteni, hogy mindent megtesz a békeszerződés végrehajtása érdekében. Valójában azonban a diktátumban meghatározott súlyos korlátozásokat a magyar vezetés nehezen fogadta el, ugyanis azt a haderő lerombolásának tekintették. A honvédségről szóló törvény indokolásában például ez olvasható: „Csak látszólag és formailag alkotás az a munka, amely a békeszerződés rendelkezéseinek megfelelő új véderőtörvény előkészítésében, meghozatalában áll, valójában és lényegileg azonban nem alkotás, hanem rombolás ez...”⁴⁷

E meggyőződésnek köszönhetően a békeszerződésben foglalt korlátozásokat a katonai vezetés megpróbálta minél jobban kijátszani rejtett szervek létrehozásával, valamint belbiztonsági gyakorlatok kialakításával.⁴⁸ A Vezérkar tekintetében például a vezetőség arra törekedett, hogy azt pusztán látszólag szüntesse meg, feladatkörét azonban a lehető legteljesebb mértékben megtartsa. Ennek jegyében a szerv a Honvédelmi Minisztérium VI. Csoportfőnökségeként működött, magában foglalva mindazon osztályokat, melyek a hadsereg alakításához és működtetéséhez szükségeltettek.⁴⁹

---

⁴⁶ A Trianoni Békeszerződés katonai rendelkezései között foglalt egyes tilalmak és korlátozások végrehajtásáról szóló 1922. évi XI. törvénycikk, 4. és 5. §.

⁴⁷ Nemzetgyűlési irományok, 1920. évi XI. kötet, 427. o.

⁴⁸ KOLLEGA: i. m. 321-323. o.

⁴⁹ VARGYAI Gyula: *Katonai közigazgatás és kormányzói jogkör (1919-1921)*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1971, 32. o.

A rendelkezések kijátszása jegyében intézkedések történtek a megsemmisítendő, és a megengedett mennyiséget meghaladó hadianyag elrejtésére, valamint az állományi létszám különféle csoportokként történő álcázására is. Ez utóbbi keretében jött létre 1921 januárjában a rendőrség keretében az ún. rendőrtartalék (3500 fő), a csendőrségen belül a csendőriskolák (200 tiszt és 9000 fő legénység), valamint a megváltozott határokra való hivatkozással újonnan felállított vámőrség (900 tiszt és 5000 fő legénység).⁵⁰ Elrejtés céljából a Belügyminisztériumhoz páncélos és vasútépítő alakulatokat vezényeltek, polgári intézményként pedig a Kereskedelmi Minisztérium keretében 548 fős Légügyi Hivatalt hoztak létre.⁵¹ Mindezekon felül a hadkötelezettség tilalmának orvoslására az 1921. évi LIII. törvénycikk alapján megszervezték a levante mozgalmat, mely valójában a 12-21 éves fiúk katonai előképzésének álcázása volt. A jogszabály értelmében az állam „szervezi az iskolát elhagyó ifjúság testnevelését oly módon, hogy ebben 21-ik életévének betöltéséig a nemzetnek minden férfitagja kötelezően részt vegyen.”⁵²

A „rejtés időszaka” egészen 1927. március 31-ig tartott, ekkor ugyanis felfüggesztésre került a helyszíni katonai ellenőrzés, felszámolták a Szövetségekőzi Ellenőrző Bizottságokat.⁵³ A felügyeletet 1927. június 1-jétől a Népszövetség alkalmi vizsgálatainak rendszere látta el, melynek keretében a Népszövetség Tanácsa rendelhetett el vizsgálatot a hozzá benyújtott panasz esetén.⁵⁴ Ezzel a haderő

---

⁵⁰ ANDAHÁZI SZEGHY: i. m. 18. o.

⁵¹ KOLLEGA: i. m. 321-323. o.

⁵² A testnevelésről szóló 1921. évi LIII. törvénycikk, 2. § 2. pont.

⁵³ KOLLEGA: i. m. 321-323. o.

⁵⁴ KOLLEGA: i. m. 321-323. o.

feletti szoros kontrol megszűnt Magyarországon, s azt egy lazább felügyelet váltotta fel.⁵⁵ Ez a körülmény kedvező fordulatot jelentett a hadseregfejlesztés és a katonai stratégia kialakítása szempontjából, ugyanis lehetővé vált egy nagyobb létszámú hadsereg kialakítása, a személyi, anyagi és technikai fejlesztés és kiegészítés.⁵⁶

Erre szükség is volt, ugyanis a honvédség létszáma 1927 májusában mindösszesen 22 000 fő volt. Ennek növelésére, a védelem kiépítésére, a korszerű hadvezetés és a nemzet erőforrásainak maximálására 1928-ban megalakult a Legfelsőbb Honvédelmi Tanács (a továbbiakban: LHT).⁵⁷ Az LHT „egy, a kormány és a honvédség egyes tagjaiból alakított legfelsőbb országvédelmi szerv, amelynek hivatása az országvédelem szempontjából fontos katonai, bel- és külpolitikai, valamint gazdaságpolitikai vonatkozású kérdések letárgyalása, illetve eldöntése.”⁵⁸ A Tanács feladata az volt, hogy „az állami élet mindazon hivatalos és nem hivatalos szerveinek működését, amelyekre egyrészt a honvédelem korszerű kiépítése, másrészt a háború korszerű és eredményes vezetése szempontjából akár közvetlenül, akár közvetve szükség van, illetve szükség lehet, egységes alapon akként előkészíteni és megszervezni, hogy az ország élet-halál harcában a nemzeti erők minden vonatkozásában a teherbírás legvégső határáig kihasználhatók legyenek. Az LHT feladatai közé tartozik továbbá mindama - az országvédelem szempontjából jelentőséggel bíró - ügyek eldöntése, amelyek

---

⁵⁵ ANDAHÁZI SZEGHY: i. m. 21-22. o.

⁵⁶ HORVÁTH: i. m. 129. o.

⁵⁷ ANDAHÁZI SZEGHY: i. m. 21-22. o.

⁵⁸ SZAKÁLY Sándor: A katonai vezetés és a honvédelmi politika alakításának szintjei a két világháború közötti Magyarországon, In: *Honvédségi Szemle*, 1991/2. szám, 39-40. o.

alkotmányjogilag a törvényhozás által volnának ugyan elintézendők, amelyek törvényes és így nyilvános letárgyalása azonban a trianoni korlátozások miatt nem lehetséges.”⁵⁹

A lazább felügyelet jeleként az 1927. évi VII. törvénycikk módosította az 1922-es hadianyag törvényt, jelentősen növelve a vámórség fegyverszükségletét, a kézi lőfegyverek, karabélyok, szuronyok, hadipisztolyok és kardok számát.⁶⁰ A jogszabály ezen felül engedélyezte 12 páncélgépkocsi behozatalát, továbbá gázálcok gyártását, mely utóbbi egyben azt is jelentette, hogy fel lehetett állítani védőálcok tesztelésére szolgáló laboratóriumot.⁶¹ A törvénycikk lényegesen enyhítette tehát a hadiipar korlátait, közben pedig folyamatosan zajlott a személyi állomány fejlesztése is.⁶²

Mindezek eredményeként 1930-ra a nyílt és rejtett alakulatok teljes létszáma csaknem elérte a 60 ezer főt, ráadásul létrejött egy hadseregvezetésre képes tiszti- és tiszthelyettesi kar.⁶³ 1932-ben újra bevezették a hadkötelezettséget, valamint létrehozták a légiőr-

---

⁵⁹ SZAKÁLY: i. m. (1991), 39-40. o.

⁶⁰ A Trianoni Békeszerződés katonai rendelkezései között foglalt egyes tilalmak és korlátozások végrehajtásáról szóló 1922. évi XI. tc. I. fejezete némely rendelkezéseinek kiegészítéséről és módosításáról szóló 1927. évi VII. törvénycikk, 1. § 1. a) pont.

⁶¹ A Trianoni Békeszerződés katonai rendelkezései között foglalt egyes tilalmak és korlátozások végrehajtásáról szóló 1922. évi XI. tc. I. fejezete némely rendelkezéseinek kiegészítéséről és módosításáról szóló 1927. évi VII. törvénycikk, 1. § 2. pont.

⁶² Katona András: *A honvédelemről, a hadseregről szóló ismeretek tanításának módszertani kérdései.*

(<http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2010/05/katona-andras-a-honvedelemrol-a-hadseregről-szolo-ismeretek-tanitasanak-modszertani-kerdesei/> letöltve: 2020. 05. 20.)

⁶³ HARAI: i. m. 74-75. o.

parancsnokságot, amely 1936-ra már három repülőezreddel rendelkezett. A modernizálásnak köszönhetően a haderőt tekintve mind fegyverzetben, mind létszámban hatalmas előrelépés történt. A magyar királyi honvédség 1937. évi békehadrendjében már 85 332 fő szerepelt, vagyis ekkorra sikerült újra elérni a trianoni békeszerződés aláírásakor meglevő létszámot.⁶⁴ 1938. augusztus 22-én Bledben pedig egy meg nem támadásról és fegyverkezési egyenjogúságról szóló ideiglenes megegyezés született a kisantant államok és Magyarország között.⁶⁵ E megállapodással „a magyar haderő fejlesztése elől végleg elhárultak a korábbi nemzetközi jogi akadályok.”⁶⁶

Záró gondolatok

A trianoni békediktátum rendelkezései minden szempontból szigorú korlátok közé szorították Magyarországot, s hosszú időre meghatározták az ország mozgásterét. A hadviselés szempontjából a dokumentum közel két évtizeden keresztül meghatározta a magyar hadsereg létszámát, fegyverzetét, valamint működését. Bár a szerződés rendelkezéseit a kormány igyekezett a lehetőségekhez képest kijátszani, az ország katonai ereje az ügyeskedés ellenére is csak az 1930-as évek végére állt helyre. A talpra állás ugyanakkor nem volt hosszú életű, hiszen a második világháború hazánk szempontjából is tragikus következményekkel járt, a párizsi békeszerződés pedig gyakorlatilag visszaállította a trianoni békediktátumban foglaltakat.

---

⁶⁴ ANDAHÁZI SZEGHY: i. m. 22. o.

⁶⁵ KATONA: i. m.

⁶⁶ ANDAHÁZI SZEGHY: i. m. 22. o.

Ugyan Magyarország 1920 után is számos tragédiát élt át, mégis sokan a trianoni békeszerződést tartják a huszadik századi magyar történelem legvégzetesebb eseményének.⁶⁷ Vizi László szerint például „Aligha vitatható tény, hogy a »rövid« huszadik század során Magyarországot ért számos sorsfordító trauma és nemzeti tragédia közül az 1920. június 4-én aláírt trianoni békediktátum az ország számára olyan történelmi sokkhatást jelentett, ami miatt Trianont joggal tekinthetjük a 20. század legnagyobb magyar nemzeti katasztrófájának.”⁶⁸

Akár egyetértünk ezzel az idézettel, akár nem, annyi biztosan leszögezhető, hogy a békediktátum máig ható jelentőséggel bír.⁶⁹ Ezt az a tény is jól mutatja, hogy a 2010. évi XLV. törvénnyel az Országgyűlés a Nemzeti Összetartozás Napjává nyilvánította június 4. napját.⁷⁰ Ebből is látható, hogy a diktátumról való megemlékezés, valamint a dokumentum rendelkezéseinek vizsgálata napjainkban is indokolt, az aláírás századik évfordulója kapcsán pedig különösen időszerű.

---

⁶⁷ POMOGÁTS: i. m. 14. o.

⁶⁸ VIZI László Tamás: *Trianon, mint a 20. század legnagyobb nemzeti válsága és kezelésének lehetséges alternatívái*, 1-2. o. (http://www.kodolanyi.hu/jol-let/images/tartalom/File/tanulmányok/trianon_mint_a_20_szazad_legnagyobb_magyar_nemzeti_valsaga_es_kezeseinek_lehetseges_alternativai_nyelvileg_lektoralva_folmeg.pdf letöltve: 2020. 05. 20.)

⁶⁹ KOVÁCS Éva: Trianon, avagy „traumatikus fordulat” a magyar történetírásban, In: *Korall*, 2015/59. szám, 82. o.

⁷⁰ Hiábavaló volt a magyar delegáció minden érvelése a trianoni béke feltételeivel szemben, In: *Múlt kor – Történelmi magazin* (<https://mult-kor.hu/hiabavalo-volt-a-magyar-delegacio-minden-ervelese-a-trianoni-beke-felteteivel-szemben-20190604> letöltve: 2020. 05. 20.)